

Дещо нагадує старі повісті XII в. Взагалі оповідання досить живе і літературне. На взірць наведу кінцевий епізод — про те, як Лев забив Войшелка:

«Потім Войшелк віддав своє княження затеві своєму Шварнові, а сам захотів прийняти знову монаший чин. Шварно дуже його намовляв, аби княжив з ним на Литві, але Войшелк не хотів, так казав: "Я багато согрішив перед Богом і людьми, княжи вже ти, а земля забезпечена". Так Шварно й не міг ублагати його і почав княжити на Литві, а Войшелк пішов до Угровська до монастиря, до святого Даниїла: взяв на себе чернецьку одіж і став жити в монастирі, так казав: "От тут коло мене син мій Шварно, а другий — господин мій, отець, князь Василько, тими потішатимусь!" Григорій полошинський, його наставник, ше був жив; Войшелк, розпитавши, чи він жив, був рад і послав по нього, кажучи: "Господине, отче, приїдь сюди!", і він приїхав до нього і наставив його на чернечу путь.

Під той час прислав до Василька Лев, так переказуючи: "Хотів б я з'їхатись з тобою, аби й Войшелк при тім був". Василько послав по Войшелка, на страстнім тижні, так рік: "Прислав до мене Лев, аби ми з'їхались; ти не бійся нічого!" Войшелк боявся Льва і не хотів їхати, але поїхав на Василькову поруку. Приїхав по святій неділі до Володимира і став в монастирі св. Михаїла великого. Марколг Німчя запросив до себе всіх князів на обід: Василька, Льва, Войшелка; почали обідати, пити і веселитись. Василько, напившись, поїхав додому спати, а Войшелк поїхав до монастиря, де стояв. Потім Лев приїхав до нього, до монастиря, і почав говорити Войшелкові: "Куме, напиймося по чаші вина!" І почали пити. Диявол же, від початків не бажаючи добра людському родові, вложив в серце Львові — убив він Войшелка, з зазвисті, що той дав Литовську землю його братові Шварнові. І такий був кінець його убивству². Опратавши тіло його, положили в церкві св. Михаїла великого».

На сім, очевидно, кінчилось се оповідання. Слова «и такъ бысть конѣць убитья его» — характеристична фраза, яка тричі повторюється на протязі сього доволі невеликого оповідання (приблизно рівновеликого з попередньою повістю про Куремсу і Бурандая), доволі ясно на се вказує¹. Слідуюча фраза: «княжащю же по Войшелку Шварнови в Литовьской земли, княживъ же лѣтъ не много и тако преставися» дописана, очевидно, іншим автором: тим, що виповнив прогалину між оповіданням про литовські справи і повістю про Володимира Васильковича. Повість про Войшелка була, значить, написана перед смертю Шварна, що сталася в р. 1269. Можливо, що написано її зараз же по смерті Войшелка, але рік його смерті не відомий докладно (1267 або 1268).

¹ «И тако бысть конѣць Миндовгову убитью» (568).

² И тако бысть конѣць убитья Тренятина (569).

И такъ бысть конѣць убитья его (Войшелка) (573). Правдоподібно, кінцева фраза попереднього оповідання: «И тако бысть конѣць Судожарьскому взатью» навіяла сей меланхолійний рефрен.

Повість про Володимира Васильовича. Те, що наступає по історії «Войшелкова убиття», і аж до кінця рукопису — до подій 1289 р., описане одною рукою — з виїмком може самих кінцевих записок та деяких можливих вставок (однак дуже виразно чужа рука ніде не виступає). Списано се як продовження попереднього оповідання, людиною, очитаною в літописах — правдоподібно, в сім власне літописнім збірнику, котру вона продовжила, може, й переписала наново і в продовженні притримувалась способу попередніх частей Галицько-волинського літопису: писала без років, по можності прагматично, не ганяючись за річними записками. Приступила до сього діла не скоро, а саме, як можна помітити, зимою з 1286 по 1287 рік. Се доволі ясно виступає з отсих обставин:

Оповідуючи, що сталося по смерті Войшелка, що по недовгім князюванні Шварна там запанував «окоаянний, беззаконний і проклятий, немилостивий Тройден», автор додає, що він «живъ же лѣтъ 12 и тако преставися незаконьникъ». І далі, оповідаючи різні факти з литовсько-українських відносин, він двічі (при подіях р. 1275 і 1278) заважає, що се діялось «Тройденowi же е ще княжашу в Литовской землѣ». Отже ясно, що се писалось уже по смерті Тройдена, що вмер десь в рр. 1281—2.

Подібну вказівку дає пригадка, серед оповідання про події 1286 р. (наїзд Володимира на польське пограниччя). Автор пригадує, як то раніше Ляхи були повоювали Берестейщину в 1280 р. Ясно, що події 1280 року не записувались зараз, а вписані були пізніше: автор тоді не вписав сього воювання, а пригадав його собі пізніше.

Се потверджується іншими спостереженнями. Час від убивства Войшелка, де кінчилась запись 1260-х рр., і до зими 1286—7 рр. заповнено дуже нерівномірно. Для п'ятиліття 1268—1273 р. маємо тільки записки про факти, зв'язані з головними діячами історії: смерть Шварна, на місці якого в Литві настав Тройден, а холмський стіл перейшов до Льва; в Володимирі помер Василько і його місце зайняв його син Володимир. Роки 1273—1280 виповнені доволі значною кількістю споминів (однак річних записок, які б вказували на сучасну запись, нема тут зовсім); але для п'ятиліття 1280—1285 знов маємо дуже мало, і цілі роки, по два, по три, світять пустками. Аж зима 1286 на 1287 р. виповнена цілим рядом подій, і з них декотрі настільки мало важні для місцевого життя, що могли бути записані тільки рівночасно (смерть малого сина Юрія Львовича, повій в Німеччині, звістка про пошесть записана кількома наворотами з різними варіаціями). І після того досить багате !

повне оповідання йде до самого кінця (не рахуючи кінцевих записок), а в центрі подій стоїть історія хвороби і смерті волинського князя Володимира Васильковича, його передсмертні розпорядження і перехід князівства до його брата Мстислава Даниловича в 1288—9 рр. Автор, очевидно, був людиною дуже близькою до князя Володимира, видимо, пробував при нім, при його передсмертних переїздах з Володимира до Любомля, Берестя, Камінця — далше від Татар, які тоді товклися в околиці Володимира. То ж поставив своїм завданням описати кінець цього дорогого йому князя і прославити по силам своїм його пам'ять, як тільки вияснився його скорий і неминучий кінець.

Маючи перед очима Галицько-волинський літопис, закінчений смертю Войшелка, сей автор при кінці 1286 року, правдоподібно, приступив до свого діла. Хвороба князя Володимира в сім часі прибрала вже такі грізні форми, що всім і самому князеві став ясним і певним його недалекий кінець, і він почав формальні розпорядження своєю спадщиною. Сі розпорядження, розпочаті в грудні, формально перед татарським ханом, під час походу на Польщу, продовжені потім переговорами з Мстиславом в січні, і тестамен-тами, списаними в лютім, очевидно, дали привід авторові до його праці. Насамперед, він коротко записав фінал литовських подій, розповіджених в останній частині літопису. Самі сі литовські події його більше не інтересують, він лиш принагідно згадує про деякі факти, зв'язані з пограничними війнами. Натомість досить багато уділяє місця споминам про участь Володимира Васильковича й його свояків, галицьких князів, в усобицях польських, що дуже займали волинський двір, та про походи татарської Орди на Литву, Польщу й Угорщину в 1270—1280-х роках, що переходила через галицько-волинські землі, чинячи великі спустошення, і вимагала участі українських князів («Тогда бо бяху вси князи в воли татарської», вважає кожного разу автор, і ся фраза, як сумна скарга, переходить через його повість¹). З р. 1277² стрічаємо характеристичне для його манери оповідання про заснування города Камінця, на р. Лосні, де доживав потім свої дні князь Володимир, і з ним пробував автор. Оповідання се, між іншим дає характеристичний культурно-історичний образок — ворожіння з якоїсь книги Святого письма (найчастіше до того вживано Псалтир, тут Пророки): де книга розігнеться і яка фраза прочитається, з того брати собі вказівку:

¹ Іпат., с. 585, 586, 588, 591.

² Рік 1276 іпатської хронології.

«И по сѣмъ вложи Богъ во сердце мысль блугу князю Володимѣрови — нача собѣ думати, абы кде за Берестьемъ поставити городъ. И взя книги пророческыя, да тако собѣ во серци мысль рче: "Господи Боже, сильный и всемогий, своимъ словомъ вся созидаи и разстрои! што ми, Господи, проявишь грѣшному рабу своему?" И на томъ стану. Разгнувъ же книги, и выня ся ему пророчество Исанно: "Духъ Господень на мнѣ, егже ради помаза мя, благовѣстити нашимъ посла мя, исцѣлити скрушеная сердце, проповѣдати плѣнникомъ отпущение и слѣпымъ прозрѣние, призывати лѣто Господне приятно и день въздаянїя Бога нашего, утѣшити вся плачущая и дати плачущимся Сию славу, за попелъ помазание и веселие, украшение за духъ уныния. И нарекутся роди правды, насажение Господне во славу. И созижють пустыня вѣчная, запустѣвшая отъ рода". Князь же Володимѣръ отъ сего пророчества уразумѣ милость божию до себе и нача искати мѣста, абы кдѣ поставити городъ. Си же земля опустѣла по 80 лѣтъхъ, по Романѣ, нынѣ же Господь воздвигну ю милостью своею. И посла Володимиръ мужа хитра именемъ Алексу, иже бяше при отцѣ его многы города рубя. И посла ѥ Володимеръ с тозѣмци в челнохъ возверхъ рѣкы Лосны, абы кдѣ изнайти таково мѣсто — городъ поставити. Сей же изнашедъ мѣсто таково и приѣха ко князю и нача повѣдати. Князь же самъ ѣха с бояри и слугами и улюби мѣсто то надъ берегомъ рѣкы Лосны и огереби е. И потомъ сруби на немъ городъ и нарече имя ему Каменѣць, ззне бысть земля камена» (578).

Походом Ногая і Телебуги на Польшу при кінці 1286 р. розпочинаються без сумніву сучасні записки. Автор доволі докладно спиняється на страшних спустошеннях, починених при тім татарами в околицях Володимира і Львова, і з сього приводу пускається в побожні міркування про кару божу, послану за гріхи в образі сього татарського спустошення. Міркування сі нагадують монахів-літописців XI в., в Галицькому літописі не було ні одного такого місця. Рік потім виповнений короткими літописними записками, і по сім, з кінцем 1288 р., походом Телебуги і Алгуя на Польшу починається історія останнього року життя Володимира Васильковича, його передсмертних розпоряджень, переговорів в справі наслідування його князівства, за браком власного наслідника у нього, і т. под. Нарешті, літописець приступає до історії смерті свого патрона, сими словами: «Князю же Володимиру [Васильковичу великому] ¹ лежашю в болести своєї полно 4 лѣта, болезнь же его сице скажемъ...» Оповідання про його передсмертні дні, останні хвилі, смерть і похорон переплітається похвальними словами його чеснотам, почасти запозиченим і тільки парфразованим, почасти скомбінованим автором на взір «Похвали» Володимирові т. зв. Якова, панегірика Іларіона і княжих некрологів Київського літопису (особливо Мстислава Ростиславича). Спеціально воно вчисляє будови і фундації сього покійного

¹ Сих слів нема в Хлебниковській кодексі, і здається, що вони дописані потім.

князя, спиняючись особливо на книгах, наданих різним церквам; реєстр сей одинокий в своїм роді в нашім старім письменстві. І се закінчується словами: «Туто же положимъ конецъ Володимирову княженію». Коли зважимо, що автор фактично (по кількох переходових фразах про смерть Шварна і зв'язані з нею зміни) почав свою працю смертю Василька і переходом володимирського стола до його сина, то історія Володимира Васильковича, ним розповіджена від початку до кінця, тут дістає своє закінчення. Отже, наведена фраза закінчує не тільки останню історію хороби і смерті князя Володимира, а всю дотеперішню повість.

По сім наголовок: «Начало княжения в Володимирѣ Мстислава» (пізніша приписка: «великого князя»). Оповідання закінчується моментом, коли Володимирів наслідник Мстислав, приборкавши «коромолу», яка виявилась була в Берестю, фактично перейняв князівство Волинське і «сѣде на столѣ» на великдень 1289 р. Оповідання цілком заокруглене, але до нього додані записки, мабуть, тим же автором того ж року. Спочатку іде посольство від князів литовських, далі приїзд Конрада мазовецького й оповідання про участь наших князів в польській усобиці, і, нарешті, «того же лѣта», потім «тоє же зими» — чотири короткі записки, може, авторові, а може, й іншої руки: побудування надгробної каплиці на гробі Романової княгині, заложення кам'яної вежі в Чорторійську, смерть князя пінського Юрія, смерть князя степанського Івана. Так тихо завмирає на сім місці наше літописання княжої доби.

Наведу сю повість про смерть Володимира Васильковича в цілості, пропускаючи тільки менш оригінальні місця:

«З початком зими [1288] послав Бог на нас меч свій, що послужить гніву його, за намноження гріхів наших. Пішов Телебуга, Алгуй з ним, з великою силою, і з ними князі руські: Лев, Мстислав, Володимир, Юрій Львович, і інших князів багато. Тоді всі князі руські були в волі татарській, покорені гнівом божим. І пішли всі вкупі. Володимир же князь був хорий, бо наслана була на нього рана неулчіма; коли, йдучи на Ляхів, дійшли вони ріки званої Сан, Володимир, збудившись немітчю тіла свого, почав посилати до брата свого, кажучи так: "Брате, бачиш мою неміч, що я не можу, ні дітей у мене! Отже, даю тобі, братові своєму, землю всю і городі після свого життя. От даю се тобі при царях [ханах] і при їх рядьцях [достойниках]"».

Мстислав ударив чолом братові своєму Володимирові, і Володимир післав до брата Льва і до братанича ["синовця"] Юрія з тими словами: "От вам повідаю: дав я братові своєму Мстиславу землю свою і городі". Лев же рече Володимирові: "Так і добре, що дав! Мені хіба шукати [відбирати] їх по твоім життю? всі ходимо під Богом! Аби Бог дав і своїм проволодіти в теперішніх часах!"

По сім і Мстислав послав до брата свого Льва і до братанича свого, так переказуючи: "От, брат мій дав мені Володимир, всю землю свою і городі; коли маєш чогось шукати після життя брата мого і свого, то

от мвеш царів — от тобі цар, а от говори до мене що схочеш [заявляй претензії]". Лев же не відказав на те нічого.

По тім Телебуга пішов в Ляхи, і Алгуй з ним, а Володимира за-вернули назад, бо жаль було й дивитись на нього, бачучи його хоробу. І приїхав він до Володимира, і раді були всі люди, видячи свого гос-подина, що приїхав здоров [роз.: живий]. І перебувши не багато днів у Володимирі, почав говорити княгині своїй і боярам: "Хотів би я ви-їхати до Любомля, бо докучила мені ся погань [татари]. Я чоловік хорий, не можу з ними пересправляти, а проїняли вже мене до печі-нок. От на мое місце єпископ Марк". І поїхав до Любомля з княгинею і слугами своїми двірськими. З Любомля поїхав до Берестя і, перебув-ши два дні в Берестю, поїхав до Камінця, і рече княгині своїй і слу-гам: "Як мине погань ся з землі, тоді поїдемо до Любомля".

Що кількох днях приїхали до нього, до Камінця, слуги його, що були в Ляхах на війні з Татарами, Володимир же почав їх питати про Телебугу, чи пішов з Лядської землі. Вони відповіли: "Пішов". "А брат мій Лев, Мстислав і синовець мій чи здорові?" Ті відповіли: "Господи-не, всі добрі і здорові, і бояри і слуги!" Володимир похвалив Бога. Про Мстислава сказали, що пішов з Телебугою на Львів.

Тоді ж сказали: "Брат твій дає город Всеволож боярам, і села роздає". Володимирові дуже прикро стало на брата, і почав говорити: "От лежу в хоробі, а брат мій придав мені ще більшу хоробу: я ще живий, а він роздає городи мої і села мої! аж по моїм житті може роз-давати". І послав Володимир посла свого з жалем до брата свого Мстислава, рік: "Брате, ти мене ні в полку [в битві] не взяв, ні копієм [приступом] не здобув, ні з городів моїх вибив, війною прийшовши на мене, а так зо мною чиниш! Ти мені брат, а другий брат Лев, а синовець у мене ще Юрій, я з вас трьох вибрав тебе одного і дав всю зем-лю свою і городи по моїм житті, а за мого життя тобі не мішатися до нічого! Се я зробив за гордість брата свого і синовця свого — дав тобі всю землю свою!".

Мстислав же рече братові своєму: "Господине, скажи¹, брате! Зем-ля божя і твоя, і городи твої, і я над ними не волен, я в твоїй волі і дай мені, Боже, мати тебе як батька собі і служити тобі всею прав-дою до життя мого! аби тільки ти, господине, здоров був, більша у мене надія на тебе, скажи". І приїхав його посол до Володимира до Камінця, переказуючи Мстиславові слова. І Володимир був задоволений тими словами.

По тім [Володимир] поїхав із Камінця до Раю, і бувши там, почав говорити своїй княгині: "Хочу я послати по брата свого Мстислава, аби з ним договір учинити аа замки і городи, і за тебе, княгиня моя мила Ольго, і за сю дитину, Ізяславу, котру я любив як свою рідну доньку. Бог бо мені не дав, за мої гріхи, своїх родити, але ся мені була як від моєї княгині роджена, бо взяв я її від матері її в пеленах і вигоду-вав".

І послав до брата єпископа свого володимирського Евсигнія, а з ним Борка і Олов'янця тими словами переказуючи до нього: "Брате, при-їдь до мене, хочу з тобою договір учинити про все!" Мстислав же приїхав до нього у Рай з своїми боярами і слугами, і з ними єпископ володимирський, і Борка і Олов'янець. Мстислав став на подвір'ї, і по-відала йому слуги Володимирові: "Брат тобі приїхав". Той лежав у хоробі своїй, але, почувши приїзд брата, піднісся й сів і послав по бра-та свого. Той ввійшов до нього і поклонивсь йому. Володимир почав питати про Телебугу, що діялося в Ляхах, і куди був його вихід з Ля-

¹ «Рци» — се особливість промов у сій часті: «на те скажи» (коли мова переказується через третю особу).

хів, і той розказав йому по ряду все, як було, і багато інших справ обговорив з ним [Володимир]. Мстислав же [потім] пішов на своє подвір'я.

Володимир же послав до нього єпископа свого з Борком і Олов'янцем, так переказуючи: "Брате мій, на те я тебе — скажи — прикликав: хочу з тобою договір учинити за землю і за городи, і за княгиню свою, і за свою дитину — хочу грамоти писати". Мстислав же сказав єпископові брата свого: "Господине, скажи, брате мій! чи я хотів шукати твоєї землі по твоїм життю? сього ані на серці у мене не було. Але ти рік мені еси, як були сьмо в Ляхах з Телебугою і Алгуєм, і брат мій Лев, і синовець Юрій також. Прислав еси ти, господине мій, брате мій, до мене переказуючи таке: "Мстиславе, даю тобі всю землю свою і городи свої по своїм життю". [Потім] Мстислав рече єпископові брата свого: "Господине — скажи — брате! Як люблю Богові і тобі! Коли хочеш писати грамоти, як божа воля і твоя!"

Єпископ прийшов від Мстислава, оповідаючи братові слова. Володимир же велів писареві своему Ходорцеві ¹ писати грамоти:

"Во имя Отца и Сына и святого Духа. Молитвами Святыя Богородицы и приснодѣвы Маріѣ и святыхъ ангель. Се азъ князь Володимѣръ, сынъ Василковъ, внукъ Романовъ, даю землю свою всю и городы по своемъ животоѣ брату своему Мъстиславу, и столный свой городъ Володимѣръ. Другую же грамоту написахъ брату своему такую же. Хочю и еше и княгинѣ своей писати грамоту такую же".

"Во имя Отца ѿ Сына и святого Духа. Молитвами святыя Богородица приснодѣва Марія, святыхъ ангель. Се азъ князь Володимѣръ, сынъ Василковъ, внукъ Романовъ, пишу грамоту: даль есмь княгинѣ своей, по своемъ животоѣ, городъ свой Кобрънь, и с людми, и з данью, како при мнѣ даяли, тако и по мнѣ ать дають княгинѣ моеѣ. Аже даль есмь ей село свое Городель [вар.: Городло] и с мытомъ, а людье како на мя страдали [вар.: тягли], тако и на княгиню мою по моемъ животоѣ; аже будетъ князю городъ рубити, и ни к городу, а поборомъ и тотарщиною ко князю. А Садовое и Сомино же даль есмь княгинѣ своей, и монастырь свой Апостола, иже создахъ своею силою. А село есмь купилъ Березовичъ у Юрьевича у Давыдовича в Ходорка ², а даль есмь на немъ [за нього] 50 гривень кунъ, 5 локоть скорлата [червоного сукна] да бронъ дощатые, а тоє село даль есмь ко Апостоломъ же. А княгини моя по моемъ животоѣ аже восхочетъ ити, а како ей люблю: мнѣ не воставши смотритъ, что хто иметь чинити по моемъ животоѣ".

По сім післав Володимир до брата, так переказуючи: "Брате мій Мстиславе, цілуй нині хреста на тім, що не відбирати тобі по моїм животі нічого від моєї княгині, що я їй дав, ані від сеї дитини, від Ізяслави, ані віддати її неволю за нікого, але віддати, за кого буде моїй княгині любо". Мстислав же рече: "Господине — скажи — брате, не дай мені, Боже, того, аби я щось відбрав по твоїм житті у твоєї княгині і у сеї дитини, але дай мені, Боже, мати свою ятрів як достойну матір собі й шанувати її! А про сю дитину, що так говориш, то аби Бог її привів до того, то дай Боже мені її видати як свою рідну доньку". І на тім цілував хрест.

Се було Федорової неділі [7—14 лютого]. Зробивши договір з братом, [Мстислав] поїхав у Володимир. І, приїхавши у Володимир, їхав до єпископії, до св. Богородиці, і скликав володимирських бояр брата свого, і містичів [горожан] — Русь і Німців, і велів перед усіма читати братову грамоту, про віддання землі і всіх городів, і стольного

¹ Іпат.: Федорцю; Хл. і Пог.: Ходорцю.

² Іпат.: Фодорка; Хл. і П.: Ходорка.

города Володимира. І слухали всі від мала до велика. Єпископ же володимирський Евсігній благословив Мстислава хрестом воздвизальним на княження володимирське. Хотів уже й княжити в Володимирі, але брат йому не дозволив, так рік: "Тільки по моїм житті може княжити".

Перебувши кілька днів в Володимирі, Мстислав поїхав у свої городи: в Лучеськ, Дубен, і в інші городи, котрих я не писав. Володимир же приїхав з Раю до Любомля, і тут лежав усю зиму в хоробі своїй, розсилаючи слуг своїх на лови. Бо й сам був ловець добрий, хоробрий: на вепра або медведя ніколи не ждав своїх слуг, аби йому помогли, сам скоро бив усякого звіра, і тим прославивсь по всій землі, бо дав йому Бог «вазнь» не тільки на самих ловах, але й у всім, за його добро і правду. Але ми вернемось до справи.

Коли настало літо і почув князь Кондрат Сомовитович [Конрад мазовецький], Володимирів брат, що він віддав всю землю свою і городи Мстиславі, прислав до Володимира посла свого, переказуючи так: "Господине, брате мій, був ти мені замість батька: як ти мене держав під своєю рукою і своєю ласкою, я тобою, господине, княжив і городи свої держав, і від братії своєї відборонивсь і грізний був. А тепер, господине, прочув я, що ти дав всю землю свою і городи свої братові своєму Мстиславі, і ти надіюсь на Бога і на тебе: аби ти, господине мій, послав свого посла з моїм послом до брата свого Мстислава, щоб мене, господине, брат твій з твоєю мнлістю прийняв під свою руку і стояв би за мене в моїй обіді, як ти, господине мій, стояв за мною в моїй обіді".

Володимир же послав до брата свого Мстислава, так переказуючи: "Брате мій, сам відаєш, як я мав брата свого Кондрата: і честив і дарив, а в обіді його стояв за ним як за собою. Аби ти, задля мене, прийняв його також з любов'ю під свою руку і стояв за ним, коли б трапилось йому лихо". Мстислав же обіцяв Володимирові, так кажучи: "Брате мій, задля тебе радо приймаю з любов'ю під свою руку, а в обіді його, дай мені, Боже, голову за нього положити".

І по сім прислав Мстислав до Володимира, переказуючи йому: "Хотів би я видітись з Кондратом, подаю то Богові і тобі: як мені звелиш?" Володимир рече: "Повидайся з ним". Мстислав послав свого посла до Кондрата, переказуючи: "Хочу видітись з тобою, приїдь до мене". І приїхав Мстиславів посол, оповідаючи Володимирові Мстиславі слова, і він утішився тим.

По сім поїхав Кондрат до Мстислава і приїхав до Берестя, а потім приїхав до Любомля. Повідали Володимирові його слуги, рекучи: "Брат твій, господине, приїхав Кондрат". Він велів прийти до себе. Кондрат же прийшов до Володимира, що лежав в хоробі своїй тяжко страждаючи, і ввійшовши, поклонився, й плакався дуже, бачучи його хоробу і занепад його тіла красного. Обговоривши з братом багато справ, про котрі ми раніше писали, пішов на "подворье" [мешкання]. Володимир же прислав йому свого коня, доброго.

Пообідавши, поїхав до Володимира, а з Володимира поїхав до Луцька. Як приїхав до Луцька, Мстислава не було там, а коло міста, на місці ніким званім Гай. Се місце гарне на вигляд, забудоване різними «хоромами», і церква була в нім предивна, красою сля, тому подобалося князеві там пробувати. І поїхав Кондрат із Луцька до Гаю, Мстислав же стрів його з своїми боярами і слугами і прийняв його з честю і любов'ю під свою руку, по братньому слову Володимировому. Так рік: "Як тебе мій брат тримав, і честив і дарив, дай Боже й мені так тебе тримати, і честити і дарити, і стояти за тебе в твоїй обіді". І по сім почали веселитись. Мстислав же обдарував Кондрата гарними кіньми, в сідлах дивних, і дорогими одежамя, й інших дарів дав йому багато і так відправив його з честю".

Наступає оповідання про те, як слідом Люблинці закликали Конрада виступити претендентом на краківський стіл по смерті Лешка, і Конрад просив Володимира послати з ним боярина свого Дуная для більшої поваги — «ать ми честно».

«І в кілька день по сім прислав свого посла Юрій Львович до свого стрія князя Володимира, переказуючи йому: "Господине стрію мій! Бог відає й ти, як я тобі служив з усею правдою, мав собі як батька. Аби ти пожалував моєї служби. Бо нині, господине, прислав до мене батько, відбирає від мене городи, що мені був дав: Белз і Червень і Холм, а каже мені бути в Дорогочині та в Мельнику. А я б'ю чолом Богові і тобі, стрієві своєму, дай мені, господине, Берестя! То мені б було "сполу"».

Володимир же рече послові: "Синовче, скажи, не дам! Відаеш сам, що у мене нема двох мов, ані не був брехуном, і Бог відає і все піднебесне: не можу порушити договору, що зробив з братом своїм Мстиславом: дав йому всю землю свою і городи, і грамоти пописав". З тими словами відправив посла свого синовця.

По сім же послав свого слугу, доброго, вірного, іменем Ратьшу, до брата свого Мстислава, так переказуючи: "Скажи братові моему: "Прислав, скажи, до мене синовець мій Юрій, просить у мене Берестя, а я йому не дав ні города, ні села, і ти, скажи, не давай нічого". І взявши в руку соломки до постелі своєї, рече: "Хоч би я тобі, скажи, брате мій, отсей віхоть соломки дав, і того не давай по моїм житті нікому". Ратьша знайшов Мстислава в Стожку і сказав йому братові слова. Мстислав же вдарив чолом проти слів брата свого, рік: "Ти мені брат і ти ж мені отець мій, Данило король, коли прийняв мене під свої руки. А що мені звелиш, я тебе, господине, радо послухаю". Ратьшу ж, обдарувавши, відправив, і той, приїхавши, все по ряду сказав Володимирові.

Потім прислав до Володимира Лев єпископа свого перемишльського іменем Мемнона. Слуги ж йому повідали: «Владика, господине, приїхав». Він же рече: "Котрий владика?" Вони ж повідали: "Перемишльський; їздить від брата твого Льва" Володимир же розумів давніше і попередне [«древня і задняя»], по що він приїхав, і послав по нього. Той же ввійшов до нього і поклонився йому до землі, рекучи: "Брат тобі кланяється!" І велів йому сісти, і той почав правити посольство: "Брат твій, господине, мовить: "стрий твій, а мій отець, Данило король лежить в Холмі у святій Богородиці, і сини його, мої і твої брати Роман і Шварно — всіх кості там же лежать; а нині, брате, чуємо про твою неміч велику, може б, ти, брате мій, згасив свічі над гробом стрія свого і братії своєї — дав би свій город Берестя: то б твоя свіча була"».

Але Володимир розумів притчі і темні слова і багато говорив з єпископом від книг, бо був велик книжник і філософ, якого не було у всій землі і по нім не буде. І рече єпископові: "Врате — скажи Льве княже! Чи вважаєш мене без ума, аби не розумів я сеї хитрості? Чи мало тобі — скажи — своєї землі, що хочеш Берестя, а сам держиш три князівства: Галицьке, Перемишльське, Белзьке, і ще тобі не досить? А се знов — скажи — мій отець, а твій стрій лежить в єпископії у святої Богородиці в Володимирі, а чи багато ти над ним свіч поставив? чи дав котрийсь город, аби то свіча була? То просив — скажи — живим, а знов мертвим просиш? Не дам, не реку города, а й села не візьмеш у мене! Розумію я твою хитрість, не дам».

І Володимир, обдарувавши владика, тому що не бував ще у нього віколя, відправив його.

В своїй болісті лежав князь Володимир¹ повних чотири роки, скажем тепер про його болість: Почали йому гнити спідні уста, першого року трохи, на другий і третій рік більше почало гнити. Ще коля не був дуже хорий, але ходив і їздив на коні, роздав уже убогим все своє майно: золото і срібло і каміння дороге, і пояси золоті батька свого і свої срібні, що поробив після батька свого, всі роздав. Полумиски ["блюда"] великі срібні, і кубки золоті і срібні сам перед своїми очима побив і позливав у гривні. І намиста великі золоті баби своєї і матері своєї — все позливав і розіслав милостиню по сій землі. І стада роздавав убогим людям, у кого коней нема, і тим, у котрих погнули під час походу Телебуги. І хто розкаже всі твої многі і нещадні милостині і дивні щедроти, що творив еси сиротам і болящим, вдовицям і убогим людям?

[Наступає похвальне слово милостині, переплетене текстами і парафразами з св. Письма і «Памяти» т. зв. Якова й Іларіона, по чім автор повертає до теми — "на подлежащее возвратимся").

При кінці четвертого року, з початком зими почав дуже знемагати, і опало йому все м'ясо з бороди, і зуби спідні всі вигнили, і щока бородна перегаїла. Був з нього другий Йов! і ввійшов до церкви святого і великого мученика Христова Георгія, щоб узяти причастя у отця свого духовного. Ввійшов у малий олтар, де ереї здіймали ризя свої — тут мав звичай все ставати, і сів на стільці, бо не міг стояти від немочі, і, знявши руки до неба, молився з слізьми. [Слідує молитва, котрою висловлюється покора волі божій]. Пришедши ж з церкви ліг і вже не виходив, але все більше знемагав. Опало йому все м'ясо з бороди, і кість бородна перегаїла, так що видко було гортань. І не їв по сім нічого цілий тиждень, тільки саму воду, і то потрохи. І було в четвер вночі — почав знемагати, і як було коло півнів ["в куры"], пізнав, що в нім дух знемагає на вихід душі. Подивився на небо і віддав хвалу Богові, так говорячи: "Безсмертний Боже, хвалю тебе за все! Ти цар один всьому" [дальше опускаю]. І, скінчивши молитву, зняв руки до неба і віддав душу свою в руці Божі, і приложився до отців своїх і дідів, віддавши спільний довг, від котрого не можна утекти нікому рожденому². Світав п'яток, і так преставивсь благовірний, христоролюбивий, великий князь Володимир, син Васильків, внук Романів, княживши по отці 20 літ. Преставлення його було в городі Любомлі, в літо 6797³, місяця декабря в 10 день, на св. отця Мни.

Княгиня його з слугами двірськими обмивши і обвинувши оксамитом з круживом, як годиться царям, положили його на сані і повезли до Володимира. Горожане [любомльські] від мала до велика, мужі, жони і діти, з плачем великим проводили свого господина. Прівізи до Володимира, до єпископії св. Богородиці, поставили його на санях в церкві, бо було пізно. Того ж вечора по всьому городу довідалися про смерть княжу. Другого дня, по тім як відспівано утреню, прийшла княгиня його, і сестра його Ольга, і княгиня Олена — черниці, прийшли в великим плачем, і весь город зійшовся, бояри всі, старі й молоді, плакали над ним. Єпископ володимирський Євсігній, і всі ігумени, і Агапіт печерський ігумен, і поли з усього городу, відспівавши над ним звичайні пісні, проводили його богохвальними співами і кадилами добровонними і положили його тіло в батьковім гробі.

І плакались по нім Володимирці, поминаючи його "добросердя" до себе, а ще більше плакались по нім слуги, обливаючи слізьми лице своє. І віддавши йому останню службу, спрятавши тіло його, вложили до

¹ Пізніша приписка: «Василькович великий».

² Пор. вше Київський літопис, с. 66.

³ Помилка, треба 6796 = 1288, див. «Хронологія», с. 57.